

SOKFÉLE.

55. Szám. Béts. Julius 9-dikén. (3) 1833

Emlékeztető Jegyzetek.

J u l i u s.

6 Jul. — 1415. Huss János tanítása miatt a' lángok közt végzi életét. — 1815. A' poroszok megszállják másodsor Párist. — 1809. A' Wagrami szerentsétlen ütközet. Seregünk Tseh Ország felé hátrál.

7 Jul. — 1540. János Zsigmond Zápolya fia születése napja. — 1688. Belgrád vissza vétetik a' Töröktől. — 1703. II Rákóczy Ferentz Munkácson ma ereszté ki Recrudescunt szón kezdett manifestumát, 's a' lázadás tüze elborítá az országot. — 1809. A' Frantziák Bétsbe hozatják a' megsebesítettettek, ezek közt Bessieres Bernadotte és Massena marsallok vannak 32 más generállal.

8 Jul. — 1809. A' Frantziák nyilván jelentik ki ma hálájokat a' Bétsieknek a' sebeseknek tett sok szolgálatokért. — 1827. A' Perui Congressus, melly Colombiától elvált, Lamart választja Praesidensnek.

Észrevételek az Észrevételekhez.

Az idei Sokféle 22-ik számja folytában ideje lesz valamit mondani „a' Gondolkozásról.“ Mint a' 167-ik lapon áll „gondolkozni figyelmeztetés, szoktatás, sokat hallás, látás, tapasztalás által tanulunk.“ Ezen tzelra vezérlő eszközök munkába vételét, én legalább hibás szerkezetű iskoláinkban nem tsak nem tapasztaltam — pedig többfelében jártam magam is, még többeket tanultam ismerni — de az ellenkezőről győződtem meg: hogy t. i. nem tsak nem vezetik nevendéinket a' gondolkozásra; nem tsak nem könnyítik nekik az út gondolkozás - tehetségek kifejtésére; de valóban oly fonátságokat követnek - el velek, mellyek szerént a' dolog úgy tűnik fel a' vizsgálódó ember előtt, mintha

Toldalék a' M. Kurírhoz.

55 (3)

készakarva arra lennének iskoláink, ne hogy valami módon gondolkozni tanuljanak ifjaink.

Állításom támogatására megemlítem 1. *Azt a' mi a' tzél elérésére szükséges volna, 's nem történik meg,* t. i. Az egy vagy más tárgyra, annak állató részire figyelmeztetés, azoknak felbontzolások által 's a' t. Az e'féléket már kis gyermekeknél is lehetne tenni. Így szoknának a' gondolkozásra; így történék meg a' fellyebb említett sokathallás, látás, tapasztalás. Mert igaz ugyan, hogy mostani nevelésünk hibás módja mellett is sokat látnak, hallanak, nevendékeink, de mivel azokon nem múlatnak, és a' tárgyak esmértető jeleit senki nem mondja meg nekik, sem — a' mi még jobb lenne — kérdezetés által belőlök kivenni 's mintegy magoktól feltalálni nem segíti őket: a' benyomás mulékony, 's a' következés is olyan; és így nagy sebességgel üti ki egyik tárgy a' másikat az emlékező tehetségből; mivel mint mondják a' látott hallott dolog, nem válik mintegy vérré az ifjakban.

Ezen neveltetésünkbeli fogyatkozás okát azon balhiedelemben keresem, melly szerint sokan azt hiszik, hogy a' gondolkozásra magától jön az ember, 's erre tanítani senkit sem lehet. Gondolkozó ember leszsz — úgy mondják ezen mindent a' jó természetre hagyani szerető ember barátok — abból, kit az Isten talentommal gondolkozó tehetséggel megáldott. — Nem tagadom én azt, hogy az Isteni szikra, ha tán készakarva nyomattatnék is el, némely emberekben magát kiüti; — de ezen Minerva kedveltjein kívül lehetnek olyanok, 's a' nagyobb rész bizonyosan olyan is, kikből csak gondos ápolás, 's a' természet szorgalmas elősegéllése által leszsz valami, kivált *gondolkozó ember.*

Igen szép példáját láttam én a' gondolkozásra taníthatásnak itt B—ben laktomban. Egy ritka, derék,

okos anya oly tsekélységekkel kezdte gondolkozásra szoktatni 5—6 esztendőös kis fiját, hogy a' szobában lévő bútor-nemeknek ismertető jeleit egybe foglalva mint kitalálni való tárgyakat adta fel annak; később így folytatódott ez a' távol eső tárgyak, mint például madarak, bogarak, férgek 's egyéb állatok feladásokkal. Ez a' gyakorlás úgy megtetszett a' gyermeknek, hogy sokszor magába mélézött a' kis 6 esztendőös fiú, és iparkodott valamely tárgynak ismertető jeleit összevesszedni, 's szüleinek, kitalálás végett feladni. Ez a' próbatétel sokkal többet használ, mint némelylek, kiknek ebben tapasztalások nem volt, első tekintetre talán fogják gondolni. — Én azt hiszem, így lehetne fokonyként mindég fontosabb tárgyakra figyelmeztetés, 's ön gondolkozásra ébresztés által a' nagy és fontos tudományban „a' *gondolkozásban*“ előhaladni.

2. Megemlítem állításom erősítésére azt, *hogy többnyire az történik meg, a' minck el kén maradni, ha gondolkozó embereket kívánunk nevelni.* Ez, a' kínos úgy nevezett könyv nélkül, igazában szóllva, ész nélkül, deákosan, memoriter tanulás; a' mit annyira üznek iskoláinkban, hogy még a' kik eránt kedvezőbb volt is a' Természet a' talentom osztogatásban, mind arról, mit memoriter tanulnak, egyszersmind gondolkozni is nem győznek. Így gyakoroltatik nálunk az emlékező-tehetség az ítélő-tehetség rovására, elannyira, hogy az emlékező tehetségnek ily erőszakolt művelését úgy lehet tekinteni, mint a' gondolkozó-tehetség kifejtődésének valóságos gátját sőt előlőjét.

Sokszor bámúltam másokon, 's fájdalom magamon is tettem a' szomorú tapasztalást, mennyit megtanulhatni 5—6 hét alatt, kivált exámen előtt; de azon igen kedvetlen következésnek is tanúja voltam, mily sebességgel tűnnek a' feledékenység örvé-

nyibe mind azon sebbel lobbal megtanúltak, de jól meg nem emésztettek, míg ugyan tsak 6—7 hét múlva beállt az iskola. — Már most kérdek én minden emberbarátot, mi hasznát veszi az a' szegény ifjú annak a' köz vi'sgálaton nehány pertzig tartott tsillogásnak, midön karika tsapás modjára pergette nyelve a' memorizáltakat? — Ugyan felér e' ezen hiú ditsőség annyi fáradsággal, annyi fejtöréssel, az ő gyenge természetével ellenkező, 's így neki bizonyosan is ártalmas reggeli felkeléssel, mezőnn hasalással 's a' t.?

A' memorizálásra nézve sokan még nagyobb tekintetű emberek is, álmétkodást gyerjesztő tévedésben vannak. Sokszor szinte artzokon látja az ember, mint örülnek, ha egy illy közvi'sgálaton lévén, hallják az ifjakat sebesen pergetni nyelveken a' megtanúltakat; a' psychologus pedig megszánja az ily szajkó módra hadaró szerentsétlen ifjakat. Igaz ugyan a' „Tantum scimus, quantum memoria tenemus;“ — de az is igaz mit derék Bajzánk mond: „Az emlékezés virágainak az ítélet mezején kell kifejlenni, hogy hasznos gyümölcsöt hozzanak, különben nem érdemlették, hogy őket a' kertész szorgalma ápolta.“ B— ezt azokrol mondja, kik sokat tanúltak 's meg is tarták emlékezetekben, de az olvasottak felől józanon ítélni nem tudtak; mit mondjunk azokról, kiknek még emlékezetekben sem maradt meg, a' mit tanúltak! valóban, ha a'mazok szerentsétlenek, ezek százszor szerentsétlenek; mert még tsak azon önhittség sem támadhat benne, mely szerént azt hihetnék, hogy valamit tudnak; mert minden lépten nyomon kénytelenek tapasztalni, hogy a' mit az iskolában tanúltak, abból semmire vagy legfellyebb igen kevésre emlékeznek; „tudni“ pedig, a' szó valódi értelmében, úgy szóllván, éppen semmit sem tudnak. — 'S ez mily leverő érzés: azt tsak az

tudhatja voltaképpen, ki éltiben sokat tanúlt tzel nélkül, 's valódi tudománya mily keves, mind inkább tapasztalni kénytelen.

E' szomorú következése iskolai taníttatásunknak, némellyek előtt oly szokott valami, hogy ebben legkevésbé sem ütköznek meg, 's igen természetesnek találják, hogy ez úgy legyen; 's azt vitatják, hogy az iskolák legfellyebb arra valók, hogy jövendőre tanulás methodust szerezzen magának az ifjú, mely szerint férjfi korában ön formálását sikerrel folytathassa. Én megvallom, hogy ezt vajmi keserves methodus-tanulásnak tartom! Tsak azért járni 10—12 esztendeig iskolába, hogy kitapogassam a' módját, mint tanuljak jövendőben: valóban legalább is vétkes idővesztegetésnek találok; mert erre úgy hiszem nem kell egyebet tudnom, mint tzelomat, 's egyszerre ennek kivételére megkivántató eszközökhöz nyúlnom, ennek kitapogatására pedig nem gondolnám, hogy 10—12 esztendő kellene. De még az hagyján! ha tsak ennyi kára lenne a' hosszas idővesztésnek! hanem azon szerentsétlenség is járúl ehez, hogy az iskolai pályát elvégezvén, sok ember nem is adhatja magát a' tanulásra, mert az élelemre megkivántatók kikeresésével kell küzdenie. Az ifjúnak mintegy 20—22 esztendőskoráig éltek szülei, és segíték, vagy éppen könnyen taníthaták az ifjat, 's most elhálnak; vagy ha el nem hálnak is de tán több gyermek is van a' háznál, 's a' középszer tehetségű szülők akaratjok ellen is kénytelenek a' sokat leverő ítéletet kimondani az ifjúnak: „fiam már te jó nagy vagy, gondoskodj magadról, hogy mi is gondoskodhassunk aprós testvéreidről.“ Mit tsinál ekkor a' szegény ifjú, midőn látja, hogy bátor szorgalmas volt is az iskolákba, de még sints annyi ügyesség 's valódi tudomány benne, hogy bár

mely élet-nemére is alkalmas lenne, 's magának kenyeret kereshetne. Mert akarhová akarjon is kilépni: arra nem sokat fognak hajtani, mennyi sor verset tud elmondani Virgilből, vagy Horázból hány Odát perget nyelven, a' nélkül, hogy ahoz alkalmaztatná magát; vagy tudja mit gondoltak a' Világ-böltsei a' tudomány kifejlődése kezdetitől, a' nélkül, hogy tudná mit gondoljon ő maga tsak egy legközönségesebb mindennapi tárgyról is. Vajmi keservesen fog ő azon 10—12 esztendőkre vissza emlékezni, míg azon methodust tanulta, mint kellessék neki jövőben tanulnia. E' szomorú eset pedig, azt mondhatni, tsak nem mindennapi.

A' gondolkozásról, annak igen nagy következtéseiről még felette sokat lehetne mondani. Én tsak azt kívántam elhíttetni e' töredék olvasóival, hogy iskoláinkban valamint jól olvasni, írni nem tanulunk; úgy jól gondolkozni is nem tsak nem tanítatunk, hanem míg a' természettől belénk oltott gondolkozás tehetség is elnyomattatik a' vizszás 's természettel ellenkező, egy oldalú, erőltetett gyakorlásával az emlékező tehetségnek. Igen megjutalmazva fogom érzeni magamat, egy pár órai foglalatosságomért, mellyet ezen gondolatim leírására fordíték, ha tsak egy két proselytot is nyerhettem, hitem szerint, a' jó ügynek; és mind inkább közönségessé leend az a' vélemény, hogy nemzeti felébredésünk ezen új szakaszában semmi sinszükségesebb, mint hogy iskoláinkon olly változások tétessenek, mellyek szerint ifiaink mind inkább a' gondolkozásra szoktattatnának; a' mi, azt hiszem, úgy történék meg, ha azok, kiktől ez függ, — iskoláink belső szerkeztetésére nézve nagy részben független Elöljáróik — olly hathatós rendelkezéseket tennének, mellyek szerint a' gyenge neveléseken kezdve fel az erősödő ifjak mindnyájának mód és alkalom nyujtat-

nék, hogy szavak, még pedig idegen szavak helyett, dolgot, még pedig a' hozzájok legközelebb eső tárgyakat, a' természetet, nem néma betűk után, hanem színről színre magából a' nagy természetből; 's továbbá nem összeomlott várak, régi városok dűledékein ábrándoznának, hanem azon hazát, melynek ők is tagjai, 's majdan boldogításában egykor tán munkás eszközök is lehetnek, minden irányban 's tekintetben ismerni tanulásán kezdenék 's folytatnák műveltetésüket. A' mi annyival inkább lehetségesnek látszik előttem, mi után az 1830. 8-dik Törvény tikkely igen világosan kimondja a' Nemzet 's Fejedelem azon ügyeket, hogy a' magyar nyelv rég érdemlett természeti jussaiba vissza állítassék, 's mint hajdan volt, sőt még nagyobb kiterjedésben kormányzási nyelv méltóságára emeltessék. E' szerént azon félelem sem tartóztatja azon iskolai Elöljáróinkat, kiktől az iskolák belső rendelkezése magoktól függ, hogy az ifjak, kik a' deák nyelv tanulására annyi időt nem vesztenek, mint eddig történt, akár hivatalra jutásban, akár egyéb tekintetben tsonkúlást fognának szenvedni, sőt inkább csak úgy felelnének meg ezen kormányzó polgártársaink a' Nemzet kívánságának, 's a' nagy tzelnek, ha ezt a' hasznos változtatást minél hamarább hathatósan elősegítenék.

Azokhoz pedig, kik ezen tikkelyt ne talán híjjánosnak, eléggé ki nem meritőnek találандják, de a' dolog érdemében velem kezét foghatnak, a' következő megjegyzést intézem:

Tulajdonítsák a' fogyatkozást bennem is a' hibás oktatásnak, 's annak, hogy talán még nem rég akadván tévelygésimre, nem erősödhettem meg a' jóban, a' helyesben, az oly jó gondolkozásban, mint ezt kívánám; 's hogy talán erősebb lévén bennem a' jó-

akarát, mint a' kivitelre a' tehetség, ártatlanul estem hibába; 's az „et voluisse sat est“ engesztelje meg őket irántam; magok pedig felfogván a' tárgyat, mérítsék ki azt oly jól, hogy még a' gondolkozni nem szerető hazafi is átlássa azt, hogy mi gondolkozni tsak ugyan nem tanítottunk, 's e' részben tetemes javításokra van szükség. Mely meggyőző okok erős hiedlemmé válván mindazokban, kiknek e' fogatkozáson segíteni hatalmokban állhat, olly kedvező következeseket szüljenek, hogy az óhajtott szükséges változtatásokhoz, javításokhoz minél előbb sikeresen hozzá fogjanak; melynek áldott foganatja egy oly massa nemzeti köz értelmesség (intelligentia) legyen, mely múlhatatlanul megkívántatik arra, hogy a' Magyar Nemzet oly nagy erős és hatalmas lábba emelkedjék, mint azt én buzgón óhajtom, 's mustár magnyi tehetségem szerént kis körömben is tellyes erővel azon iparkodom, és az erősebbek, hatalmasabbak igyekezetjektől azt megérni reménylem is.

A' T z í m e r.

Egy ifjontz — egy szegény embert

Kinek nemes levele

Nem volt — megszólít, hogy hogy mert

Újjat húzni ő vele,

Holott neki nints tzi mere?

'S az ekként felel erre:

„A' van minden — borjúnak.“

M. K.

R e j t e t t s z ó.

Lengyel tántz — az egész két végnek óhajlja segédét.

Sárosy Lajos.

Megfejtés a' 54. számban: Kalap.